INTEGRATIV TA’LIM MUHITIDA O‘QUVCHILARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHDA SUN’IY INTELLEKT BILAN DIALOGIK HAMKORLIKNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI

Isaboyeva Dilyora Zokirjon qizi
Qo‘qon davlat universiteti dotsenti v. b.

DOI: ***https://doi.org/10.5281/zenodo.24080837***

Annotatsiya. *Tezisda integrativ ta’lim muhitida o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish uchun generativ sun’iy intellekt bilan dialogik hamkorlikni tashkil etish imkoniyatlari yoritilgan. Sun’iy intellektdan muammoli vaziyat yuzasidan savol beruvchi, muqobil fikr bildiruvchi va o‘quvchini o‘z dalillarini qayta ko‘rib chiqishga undovchi suhbatdosh sifatida foydalanish asoslangan. Tabiiy fanlar, matematika va ona tili mazmunini birlashtiruvchi topshiriq namunasi hamda o‘quvchilarning dialogik faoliyatini baholash mezonlari taklif etilgan.*

Kalit so‘zlar*: integrativ ta’lim, kommunikativ kompetensiya, generativ sun’iy intellekt, dialogik hamkorlik, fanlararo topshiriq, dalillash, refleksiya.*

Abstract. *The thesis explores the possibilities of organizing dialogic interaction with generative artificial intelligence to develop students’ communicative competencies in an integrative learning environment. It substantiates the use of artificial intelligence as an interlocutor that asks questions about problematic situations, presents alternative viewpoints, and encourages students to reconsider their own arguments. An example of a task integrating the content of natural sciences, mathematics, and the native language is proposed, along with assessment criteria for students’ dialogic activities.*

Keywords: *integrative education, communicative competence, generative artificial intelligence, dialogic interaction, interdisciplinary task, argumentation, reflection.*

Аннотация*. В тезисе рассматриваются возможности организации диалогового взаимодействия с генеративным искусственным интеллектом для развития коммуникативных компетенций учащихся в интегративной образовательной среде. Обосновывается использование искусственного интеллекта в качестве собеседника, который задаёт вопросы по проблемной ситуации, высказывает альтернативные мнения и побуждает учащихся пересматривать собственную аргументацию. Предложены пример задания, объединяющего содержание естественных наук, математики и родного языка, а также критерии оценки диалогической деятельности учащихся.*

Ключевые слова*: интегративное образование, коммуникативная компетенция, генеративный искусственный интеллект, диалоговое взаимодействие, междисциплинарное задание, аргументация, рефлексия.*

Kirish

O‘quvchining muloqotga tayyorligi uning fikrini ravon bayon qilishi bilan bir qatorda, suhbatdoshining fikrini tushunishi, aniqlashtiruvchi savol berishi va o‘z pozitsiyasini dalillar bilan asoslay olishida namoyon bo‘ladi. Integrativ ta’lim muhiti ushbu ko‘nikmalarni bir necha fan doirasidagi bilimlar talab qilinadigan vaziyatlarda mashq qilish imkonini beradi. Masalan,

suv iste’moliga oid jadvalni tahlil qilish matematik ko‘nikmani, suvni tejash zaruratini izohlash tabiiy-ilmiy bilimni, taklifni sinfdoshlarga tushunarli va asosli tarzda yetkazish esa nutqiy ko‘nikmani talab qiladi. Bitta muammo atrofida birlashgan bu faoliyat turlari muloqot uchun aniq mazmun va maqsad yaratadi.

Tezisning maqsadi fanlararo topshiriq doirasida sun’iy intellekt bilan dialogni tashkil etish tartibini va o‘quvchining kommunikativ faoliyatini baholash mezonlarini ishlab chiqishdan iborat.

Metodologiya

Tezis nazariy-metodik xarakterga ega. UNESCOning generativ sun’iy intellektdan ta’limda foydalanishga oid tavsiyalari [1] asosida maktab darsiga mos fanlararo topshiriq loyihalandi. Topshiriqni ishlab chiqishda o‘quvchining mustaqil fikr bildirishiga, dialog jarayonida dalillarni tekshirishiga va mashq qilingan muloqot usullarini sinfdoshlari bilan suhbatda qo‘llashiga e’tibor qaratildi.

Natijalar va muhokama

Taklif etilayotgan yondashuvda dialog o‘quvchining dastlabki fikridan boshlanadi. O‘quvchi muammoga doir taklifini yozadi va uni asoslovchi dalilni tanlaydi. Sun’iy intellekt o‘qituvchi belgilagan ssenariyga muvofiq bittadan savol beradi yoki muqobil nuqtayi nazarni ilgari suradi. O‘quvchi javob berish uchun jadvalga, darslikka yoki o‘qituvchi taqdim etgan boshqa manbaga qaytadi. Keyin u dastlabki fikrini qayta shakllantiradi va nimalarni o‘zgartirganini izohlaydi. Masalan, «Suvni tejash kerak» degan umumiy fikr dialog davomida qayerda, qanday chorani qo‘llash va uning natijasini qanday o‘lchash mumkinligi ko‘rsatilgan taklifga aylanishi mumkin.

«Maktabda suv sarfini qanday kamaytirish mumkin?» mavzusidagi topshiriqda o‘qituvchi o‘quvchilarga suv iste’moli bo‘yicha shartli jadval beradi. O‘quvchilar sarf ko‘rsatkichlarini taqqoslaydi va jadvaldan olingan kamida bitta dalilga tayanib, suvni tejash bo‘yicha taklif yozadi. Sun’iy intellektga esa quyidagi ko‘rsatma beriladi.

Maktab kengashi a’zosi rolida suhbatlash. O‘quvchining taklifini o‘qib, har safar bittadan savol ber. Avval u qaysi ma’lumotga tayanganini so‘ra. Keyin taklifni amalga oshirishdagi bitta qiyinchilikni ko‘rsat va o‘quvchidan yechim so‘ra. Yakunda taklif natijasini qanday o‘lchash mumkinligini so‘ra. Javobni o‘quvchining o‘zi shakllantirishi uchun unga vaqt ber.

Mashqdan so‘ng o‘quvchilar kichik guruhda takliflarini taqdim etadi, bir-biriga savol beradi va umumiy qarorga keladi. Shu bosqichda o‘qituvchi o‘quvchining yozma dialogda mashq qilgan usullarini og‘zaki muhokamada qanday qo‘llayotganini kuzatadi. Baholashda fikrning aniqligi, dalilning taklifga mosligi, savolga mazmunan javob berish hamda muqobil fikrga hurmat bilan munosabat bildirish hisobga olinadi. O‘qituvchi dastlabki yozma taklif, dialogdan keyingi tahrir va guruh muhokamasini taqqoslab, o‘quvchiga qaysi ko‘nikma bo‘yicha mashqni davom ettirish kerakligini tushuntiradi.

Dialog mazmuni o‘quvchilarning yoshiga moslashtiriladi va vositaga shaxsiy ma’lumotlar kiritilmaydi. Sun’iy intellekt keltirgan fakt yoki hisob-kitob topshiriqdagi jadval yoxud dars materiali bilan tekshiriladi. UNESCO tavsiyalarida ham yoshga mos foydalanish,

shaxsiy ma’lumotlarni himoyalash va ta’lim jarayonida insonning faol rolini saqlashga e’tibor qaratilgan [1].

Xulosa

Integrativ ta’lim muhitida sun’iy intellekt bilan dialog o‘quvchiga fanlararo bilimlarni muloqotda qo‘llash, dalil tanlash va savolga javoban o‘z fikrini aniqlashtirish imkonini beradi. Taklif etilgan metodik ketma-ketlikda o‘quvchi avval mustaqil fikr bildiradi, so‘ng sun’iy intellekt savollari yordamida uni qayta ko‘rib chiqadi va yakunda sinfdoshlari bilan muhokamada himoya qiladi. Ushbu yondashuvning samaradorligini tajriba-sinovda o‘quvchilarning dastlabki va yakuniy topshiriqlarini bir xil mezonlar asosida baholash orqali tekshirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Miao F., Holmes W. Guidance for Generative AI in Education and Research. – Paris : UNESCO, 2023. – 44 p. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693